

Никола Родић (Београд)

ЛИНГВИСТИЧКА СУШТИНА СКРАЋИВАЊА ИМЕНА

У ономастици је проблем скраћивања имена третиран у различитим периодима развоја ове лингвистичке гране. О овом ономастичком проблему писано је на више страна. Овде нећемо дати преглед литературе о овом за ономастику значајном питању, већ ћемо поменути само новије радове у којима се третира проблем скраћивања имена. У новије време о овом проблему писао је познати пољски ономастичар W. Taszycki у раду *Najdawniejsze polskie imiona osobowe, Rozprawy i studia polonistyczne I, Onomastyka, Wrocław-Kraków, 1958*, где на странама 76—86 пише о скраћеним именима. J. Svoboda такође има посебан одељак у својој књизи *Staročeská osobní jména a naše příjmení, Praha 1964*, стр. 105—111. Познати пољски ономастичар и лингвиста J. Kurilowicz такође се бавио овим проблемом у раду *Gémination consonantique dans les noms propres, Bulletin de la Société de linguistique de Paris, T. LXII, f. 1, Paris 1968*, стр. 1—8, који појаву скраћивања имена назива „сакаћење“. У нас је о овом проблему писао још Т. Maretić у свом познатом раду *O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba, Rad JA, knj. 81. и 82.* У новије време о скраћеним именима писали су М. Dešić у раду *Uticaj mjesta akcenta na tvorbu hipokoristika nastalih od ličnih imena, Jezik X/3, Zagreb 1962—1963*, стр. 86—94. и М. Šimundić у раду *Iz fonetike osobnih imena, Jezik in slovstvo, L. XX/8, Ljubljana 1974/75*, стр. 286—294. Сви ови радови и њихови аутори, неки више, а неки мање, додирнули су и питање скраћивања имена, посматрајући га са овог или оног аспекта.*

* Кад се говори о скраћивању имена, треба напоменути да постоје терминолошке разлике у еволутивној перспективи. Код Јована Стобеа, писца и компилатора из VI в. н. е., постоји термин *pathologikos*, који означава онога што показује склоност, нежност, љубав према некоме или нечему (cf. Anatole Bailly, *Dictionnaire Grec-Français*, Paris 1950, s. *pathologikos*). Мислимо да скраћивање имена има непосредне везе са садржином споменутог термина, па је тако било и најављено ово саопштење. Термин се, међутим, у овом значењу данас не употребљава, па смо и ми одустали од њега, да се не би прекорачивали оквири уобичајене терминологије, што је сугерисано и у дискусији.

Познато је да су Индоевропљани имали два типа имена: сложена, јавна и кратка, преполовљена, домаћа. Скраћивање имена као појава јављала се, дакле, још у индоевропском прајезику, а одатле се проширила готово на све индоевропске језике као континуанте индоевропског прајезика. Посведочена је најраније у грчком језику, где се место сложеног имена *Nikodēmos* говорило а затим и писало *Nikeas*, *Nikis*, *Nikias*, *Nikōn* и сл. (cf. Т. Maretić, Rad JA 81, стр. 102), место *Tēlykratēs* имамо *Tēlys* (cf. J. Svoboda, *op. cit.*, стр. 105), место *Biotelēs* имамо *Biottos*, место *Polyimos* имамо *Polyttos* (cf. J. Kuryłowicz, *op. cit.*, стр. 1) и сл. У староиндијском се такође јављају скраћена имена, нпр. место *Dēvadatta* имамо *Dēva* и *Datta*, у келтском такође, нпр. место *Finbarrus* имамо *Finn*, у германском место *Gertrude* имамо *Trude*, у литавском место *Butgeida* имамо *Bute*, место *Daunoras* имамо *Noras* (cf. J. Svoboda, *op. cit.*, стр. 105), итд. И у савременим индоевропским језицима постоје бројна скраћена имена, нпр. у немачком место *Friedrich* имамо *Fritz*, у руском место *Димитриј* имамо *Дима*, место *Љугмила* имамо *Љуга*, у чешком место *Jaroslav* имамо *Slavek*, у италијанском место *Angelina* имамо *Gina*, место *Giuseppe* имамо *Pepe*, у енглеском место *Joseph* имамо *Joe*, место *Robert* имамо *Bob*, у полском место *Barbara* имамо *Basia*, место *Stanisław* имамо *Stas* или *Stach*, у румунском место *Teodorin* имамо *Dorin*, итд.

Проблем скраћивања имена као општа појава уклапа се и у српско-хрватски ономастички систем. Обухвата и сложена и проста имена. Скраћивање имена настаје прво у ужем породичном кругу и зависно је од наклоности према ономе коме се обраћамо, или при исказивању нежности и љубави према особи која носи дотично име. Скраћивање имена настаје и из једног другог разлога, а то је економичност у изражавању. Због тога можемо претпоставити да су се у прво време скраћивала сложена имена, имена од више слогова, а по узору на њих и проста имена. Зато ћемо прво размотрити процес скраћивања сложених имена, а затим и скраћивање простих имена у нашем антропонимијском систему.

Скраћивање сложеног имена врши се на неколико начина:

а) скраћивање сложеног имена на тај начин што остаје иницијални део од сложеног имена. Овај тип скраћивања сложеног имена најчешћи је у нашем антропонимијском систему. Она се најлакше могу распознавати, тј. најлакше се могу довести у везу са именом од којег су скраћена. Најчешће је код ових имена узет комплетно први део сложеног имена без крајњег вокала, али има случајева када је за скраћено име као ослонац узет само неки елеменат од првог дела сложеног имена. Скраћена имена која су настала од комплетног првог дела сложеног имена + неки наставак за облик или без наставка, била би овог типа у нас: *Ацо|а* < *Александар*, *Алекса* < *Александар*, *Лека* < *Александар*, *Лекса* < *Александар*, *Божо|а* < *Божидар*, *Гојко* < *Гојислав*, *Целал* < *Целалудин*, *Христи|а* < *Христиофор*, одн. *Кристи|а* < *Кристиофор*, *Крешо* < *Крешимир*, *Миле* < *Милован*, *Миливоје*, *Милосав* и сл., *Нико* < *Никола*, *Раде* < *Радован*, *Рагослав* и сл., *Сјана* < *Сјанислава*, *Сјане* < *Сјанислав*, *Тод|а* < *Теодор* (*Тодор*), *Томо|а* < *Томислав*, *Шемсо* < *Шемсудин*, *Влаго|а* < *Вла-*

димир, *Вело*/а < *Велимир*, *Вецо* < *Већеслав*, *Вида* < *Видосава*, *Вишо*/а < *Вишомир*, *Војо*/а < *Врјислав*, *Вук* < *Вукашин*, *Звоне*, *Звонко* < *Звонимир*, *Зија*(х) < *Зијаудин*, *Зулфо*, *Зуко* < *Зулфикар*, *Живо*/а < *Живадин*, итд.

б) Знатно је мањи број скраћених имена од сложених имена у којима је заступљен други део сложеног имена, нпр. *Борка* < *Рашиборка*, *Мира* < *Љубомира*, *Рахман* < *Абдурахман*, *Славко* < *Сийанислав*, *Слава* < *Бранислава*, *Зада* < *Беџада*, и сл.

в) Ређи је случај контаминација неког језичког елемента из првог дела сложеног имена и неки језички елемент из другог дела сложеног имена, нпр. *Саша* < *Александар*, *Сандра* < *Александра*, *Тоза* < *Свештозар*, и сл.

Код ових имена као последица скраћивања због субјективног става, патолошког односа, јавља се извесна хипокористичност која у већини случајева може бити присутна, али и не мора. Наиме, у многим именима данас та хипокористичност је изгубљена и не осећа се више и скраћено име постаје и осећа се као прави антропоним, нпр. *Крешо*, *Раде*, *Томо*, *Владо*, *Звоне/Звонко*, и сл.

Поред скраћивања сложених имена у нашем антропонимијском систему присутна је и појава скраћивања простих имена, нарочито оних вишесложних. И овде, као и код скраћивања сложених имена, влада исти принцип. Наиме, као што код скраћивања сложених имена имамо да остаје први његов део, ређе други, а још ређе контаминација неког језичког елемента из првог и другог дела сложеног имена, тако и код простих имена имамо најчешће иницијални елемент као носиоца потенцијалне могућности за скраћивање. Исти принцип важи, као и код сложених имена, и за проста имена исконски словенског, тј. српскохрватског порекла, тако и за одомаћена страна имена, нарочито хришћанска и исламска.

И код простих имена приликом скраћивања њихова најчешће се узима почетни (иницијални) елемент, који може бити први слог, први слог + окрњени други слог или оба прва слога на који се додаје наставак за облик, нпр. *Анија*/е/о < *Анијун* (*Анијон*), *Берна* < *Бернард*, *Биро* < *Бирило*, *Фило* < *Филиј*, *Фране* < *Франциско*, *Франа* < *Франциска*, *Файа* < *Файима*, *Филка* < *Филомена*, *Дара* < *Даринка*, *Габро* (*Гавро*) < *Габријел*, *Гаврило*, *Гриа* < *Грејорије*, *Глиша* < *Глијорије*, *Иињо*/а < *Иинајије*, *Ицо*/а < *Иван*, *Илија*, *Ика* < *Илија*, *Илинка*, *Иља* < *Илија*, *Иве*/о < *Иван*, *Ива* < *Ивана*, *Ибро* < *Ибрахим*, *Хамо* < *Хамид*, *Јако*/а < *Јакоб* (*Јаков*), *Јаша* < *Јаков* (*Јакоб*), *Јела*/е < *Јелена*, *Јере* < *Јероним*, *Јоко* < *Јован*, *Јова*/о < *Јован*, *Фахра* < *Фахрија*, *Кайа*/е < *Кайарина*, *Косја*/о < *Констјантин*, *Луца*/е < *Луција*, *Љуба* < *Љубица*, *Кемо* < *Кемал*, *Мајда* < *Мајдалена*, *Манда* < *Мајдалена*, *Мајо*/а/е < *Мајтеј* (*Мајтија*), *Михо*/а < *Михаел* (*Михаило*), *Мише* < *Михаел*, *Мико* < *Михаел* (*Михаило*), *Мишо* < *Михаило*, *Пера*/е/о < *Пејтар*, *Рецо* < *Реџеј*, *Раза* < *Разија*, *Себо* < *Себастјан*, *Симо*/а < *Симеон*, *Смајо* < *Исмаил*, *Суљо* < *Сулејман*, *Шиме* < *Шимун*, *Шемсо* < *Шемсудин*, *Васо* < *Василије*, *Вице* < *Винценјије*, *Заја* < *Зајорка*, итд.

Знатан број скраћених имена од простих имена добијен је на тај начин што је узет један од медијалних делова као ослонац за скраћено име. На тај начин смо добили скраћена имена типа: *Аџа*/о < *Јоаким*, *Башиџијан* < *Себасџијан*, *Џилика* < *Џеџилија*, *Чиља* < *Џеџилија*, *Гусџав* < *Ауџусџин*, *Дана* < *Слободанка*, *Лиза* < *Елизабетија*, *Мина* < *Емина*, *Нага* < *Бернарда*, *Геџа* < *Аџаџа*, *Насџа* < *Анасџазија*, *Ђина* < *Анђелина*, *Гина* < *Анџелина*, *Савка* < *Јелисаветија*, *Сџаџа* < *Анасџазија*, *Нина* < *Анџонија*, *Тиџа* < *Аџиџа*, *Тонина* < *Анџонија*, *Тонка* < *Анџонија*, *Наџе* < *Иџаџије*, *Миџар* < *Димџирије*, итд.

Проста имена се скраћују и на тај начин што се као ослонац за скраћено име узима финални део пуног имена. Овакви случајеви су знатно ређи од претходна два, нпр. *Беџа* < *Елизабетија*, *Диџо* < *Бенедикџи*, *Гиџа* < *Марџиџа*, *Лиџа* < *Филиџи*, *Лена* < *Маџдалена*, *Фина* < *Серафџина*, *Јозеџина*, *Тина*/о < *Ауџусџин*, *Тин* < *Ауџусџин*, *Туна* < *Анџун*, *Тона* < *Анџон*, *Тине* < *Милуџин*, *Зеџа* < *Јозеџ*, и сл.

Сва имена овом приликом нису обухваћена. То и није циљ овога рада. Настојали смо да прикажемо типове скраћивања сложених и простих имена иницираних у почетку субјективним односом, а која су, изгубивши субјективан однос, постала права, барем у већини случајева, основна имена од којих су могућа даља хипокористичка извођења. Скраћена имена су могла настати из више разлога, али најзначајнија су два. Велику улогу у томе одиграо је субјективни став, субјективан однос према лицу коме се обраћамо, али не смео изгубити из вида и економију израза, равнотежу између утрошене енергије и информације. А. Martine у том смислу каже да „као основни принцип лингвистичке економије можемо истакнути да ће количина енергије утрошена у језичке сврхе тежити да буде пропорционална количини информације коју треба пренијети“ (*Jezik i funkcija*, Сарајево 1973, стр. 163). То важи и за имена као речи које се врло често употребљавају. У обичном говору долази често до скраћивања речи у свакодневној употреби, нпр. место *San Francisco* Американци често кажу само *Frisko*, место *Ungergrundbahn* Немци кажу *Uva*, у нас место *дирекџор* имамо *џиџа*, место *џрофесор* каже се *џроџа*, место *џанџар* — *џаџа*, место *џаниџаџона* — *џаџов* (по саопштењу проф. М. Будимира) и сл. Субјективан однос и закон економије речи одлучују да ли ће се за скраћивање имена и уопште речи у свакодневној употреби узети овај или онај део пуног сложеног и простог имена, односно речи, овај или онај језички елеменат, важно је да се постигне циљ слања и примања информације.